ARTS EQUAL POLICY BRIEF 2/2020

Kohtuullinen mukauttaminen musiikinopetuksen yhdenvertaisuuden edistäjänä

Sanna Kivijärvi
& Pauli Rautiainen

Tämä ArtsEqual-toimenpidesuositus on suunnattu kunnille, oppilaitoksille ja yksittäisille opettajille yhdenvertaisuuden edistämiseksi peruskoulun, lukion ja taiteen perusopetuksen musiikinopetuksessa.

Musiikkikasvatuksessa kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan muutoksia, joilla mahdollistetaan vammaisen henkilön osallistuminen opetukseen tai toimiminen opettajana. Toimenpidesuositus avaa kohtuullisten mukautusten käsitettä ja tarjoaa käytännön esimerkkejä kohtuullisten mukautusten toteuttamiseksi musiikkikasvatuksessa. Suosituksessa esitettäviä näkökulmia voidaan soveltaa myös muissa oppimisympäristöissä ja muilla taiteenaloilla.

Kuva: Kalle Kallio

Peruskouluilla, lukioilla ja taiteen perusopetuksen oppilaitoksilla on YK:n vammaissopimuksen ja yhdenvertaisuuslain perusteella velvollisuus:

- toteuttaa kaikki vammaisten henkilöiden tarvitsemat kohtuulliset mukautukset sekä oppilaille että henkilökunnalle,
- tarkastella kohtuullisten mukautusten toteuttamista osana oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnitelmaa sekä suhteessa oppilaitosten esteettömyys- ja saavutettavuuskartoituksiin ja -ratkaisuihin,
- tarjota täydennyskoulutusta opettajille, esimerkiksi silloin kun vammaisten henkilöiden tarvitsemat kohtuulliset mukautukset tätä edellyttävät.

Mitä on kohtuullinen mukauttaminen?

Kohtuulliset mukautukset tehdään yhteistyössä vammaisen henkilön kanssa. Ne ovat yksilöllisiä ja tilannesidonnaisia toimenpiteitä (De Beco, 2019; Konttinen, 2017) ja eri asia kuin *esteettömyystoimenpiteet*, jotka ovat ennakoivia, järjestelmään liittyviä ja erillisiin säädöksiin perustuvia. Esimerkiksi pysyvän pyörätuoliliuskan rakentaminen ja pysyvän induktiosilmukan asentaminen tilaan ovat esteettömyysratkaisuja. Kohtuulliset mukautukset täydentävät esteettömyystoimenpiteitä: jos henkilö ei pääse yhdenvertaiseen asemaan pysyvien esteettömyystoimenpiteiden avulla, yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi tarvitaan yksilöllisiä mukautuksia. Esimerkiksi opetuksen siirtäminen tarvittaessa esteellisestä esteettömään tilaan on kohtuullinen mukautus. Kohtuullisia mukautuksia on toteutettava opetuksen järjestäjän kaikessa toiminnassa eli opetuksen ohella myös esimerkiksi valintakoetilanteessa.

Velvoite kohtuullisiin mukautuksiin koskee kaikkia koulutuksen järjestäjiä. Jokaisen koulutuksen järjestäjän on laadittava suunnitelma yhdenvertaisuuden edistämiseksi omassa toiminnassaan sekä arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista. Mikäli suunnitelman laatimisen tai arvioinnin yhteydessä yhdenvertaisuuden toteutumisessa havaitaan puutteita, koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus ryhtyä asianmukaisiin toimenpiteisiin, kuten esteettömyysjärjestelyihin ja kohtuullisiin mukautuksiin. Kohtuullinen mukauttaminen voi kohdistua esimerkiksi fyysiseen oppimisympäristöön tai vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon pedagogisissa tilanteissa. Sekä esteettömyysratkaisuja että kohtuullisia mukautuksia tarvitaan, kun koulutus ei ole vammaisen ihmisen saatavilla yhdenvertaisella tavalla muiden kanssa ilman niitä.

> "Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammainen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla." (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 15 §)

Opettajat avaintoimijoina kohtuullisten mukautusten toteutuksessa

Kohtuullista mukautusta tarvitseva henkilö ja koulutuksen järjestäjä (kunta, koulutoimi, rehtori, opettajat) suunnittelevat yhdessä[1], miten tai millainen mukautus toteutetaan. Lähtökohtana ovat vammaisen henkilön tarpeet, joihin on vastattava siten kuin kohtuudella kulloisissa olosuhteissa voidaan odottaa. Kohtuulliset mukautukset toteutetaan suhteessa kulttuuriseen viitekehykseen – koulutuksen kontekstissa esimerkiksi opetussuunnitelman perusteisiin ja opetettavaan sisältöön liittyviin perinteisiin. Kohtuullisuutta arvioidaan myös suhteessa koulun kokoon, taloudelliseen asemaan ja toiminnan luonteeseen. Lähtökohtana on esimerkiksi se, että kuntien ja muiden julkisten toimijoiden voidaan edellyttää kantavan mukauttamisesta aiheutuvia huomattaviakin kustannuksia, kun taas pieneltä yksityiseltä toimijalta ei voida kohtuudella edellyttää huomattavan suuria kustannuksia aiheuttavia mukautuksia. Kaikissa tapauksissa kohtuullinen mukauttaminen ei välttämättä vaadi erityisiä taloudellisia resursseja (Arnardóttir, 2011). Oleellista on koulutuksen järjestäjän myönteinen ja oppilasta tukeva lähestymistapa. Käytännön toteutuksessa apua voi saada esimerkiksi järjestöiltä, jotka tukevat yhdenvertaisia toimintamahdollisuuksia[2].

Viime kädessä kohtuullisuus määritellään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa, jonne vammainen henkilö voi valittaa kohtuullisen mukautuksen epäämisestä. Toistaiseksi lautakunnan käsiteltäväksi on viety vain vähän opetuksen järjestämiseen liittyviä syrjintätapauksia. Kun vammaisten henkilöiden tietoisuus oikeudesta kohtuullisiin mukautuksiin ja mahdollisuudesta viedä syrjintätapaus maksutta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsittelyyn kasvaa, käsiteltyjen tapausten määrä lisääntynee.

Opettajilla on Suomessa kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellisen laaja autonomia tehdä valintoja koskien opetussuunnitelman perusteiden toteuttamista, oppilaitoskohtaista opetussuunnitelmaa, opetussisältöjä ja -menetelmiä sekä arviointia. Tätä autonomiaa opettaja voi hyödyntää kohtuullisten mukautusten toteuttamiseen ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Autonomiasta seuraa myös se, että opettaja ei voi lähes koskaan vedota siihen, ettei hänellä ole toimivaltaa mukautusten tekemiseen. (Kivijärvi & Rautiainen, 2020.)

Täydennyskoulutus voi tarjota opettajille välineitä kohtuullisten mukautusten toteuttamiseen vaikuttavien viitekehysten analysointiin. Keskustelu kulttuurisista viitekehyksistä voi parhaimmillaan laajentaa käsityksiä musiikista ja muusikkoudesta.

Kohtuullinen mukauttaminen käytännössä[3]

Seuraavat kolme esimerkkiä kuvaavat, miten kohtuullista mukauttamista voidaan toteuttaa musiikkikasvatuksen käytännöissä. Ne kertovat opettajien ja oppilaitosten velvollisuudesta käyttää lainsäädännön niille antamaa laajaa liikkumatilaa opetuksen järjestämiseen kulloinkin tarkoituksenmukaisimmalla ja yhdenvertaisuutta edistävimmällä tavalla.

Esimerkkitilanteet aiheuttavat koulutuksen järjestäjälle kustannuksia. Julkisrahoitteisessa koulutuksessa ei käytännössä koskaan voida vedota siihen, että kohtuulliset mukautukset tulevat liian kalliiksi, sillä julkista rahoitusta myönnetään muun ohessa yhdenvertaisuuden edistämiseen. Yksityisen liiketoiminnan muodossa järjestettävässä koulutuksessa on arvioitava koulutuksen järjestäjän taloudellisia mahdollisuuksia ottaen huomioon, että myös yksityisiä palveluita tarjoavalla on lakisääteinen velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta.

Esimerkki 1: Kuvionuotit ja nuotinkirjoituksen kohtuullinen mukauttaminen

Perinteinen länsimainen nuotinkirjoitus voi toimia musiikkikasvatuksellista yhdenvertaisuutta heikentävä mekanismina (Kivijärvi & Väkevä, 2020). Peruskoulun, lukion tai taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet eivät kuitenkaan määrittele millaista nuotinkirjoitusta opetuksessa tulisi käyttää. Opetussuunnitelman perusteet käsittelevät musiikin merkintätapojen opiskelua mutta eivät ohjaa nimenomaan länsimaisen nuotinkirjoituksen käyttöön (LPOPS, 2019; POPS, 2014; TPOPS, 2017). Perinteisen nuotinkirjoituksen valta-asema vaikuttaa perustuvan musiikkikasvatuksellisiin perinteisiin.

1 Alaikäisen oppilaan kohdalla neuvottelu käydään oppilaan ja hänen vanhempiensa tai huoltajiensa kanssa ottaen huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. YK:n lapsen oikeuksien komitea on useassa yhteydessä korostanut lapsen osallisuuden ja edun välistä yhteyttä; lapsen etu ei voi toteutua, jos osallisuuteen kykeneville lapsille ei ole annettu mahdollisuutta osallistua.

2 Esim. Kulttuuria kaikille -palvelu http://www.kulttuuriakaikille.fi/

3 Esimerkit kohtuullisesta mukauttamisesta musiikkikasvatuksessa perustuvat Sanna Kivijärven ja Pauli Rautiaisen (2020) vertaisarvioituun artikkeliin "Contesting music education policies through the concept of reasonable accommodation: Teacher autonomy and equity enactment in Finnish music education", joka on julkaistu *Research Studies in Music Education* -tutkimusjulkaisussa. Artikkeli on luettavissa osoitteessa https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1321103X20924142

Kuvionuotit[4] ovat esimerkki notaatiokäsitysten kohtuullisesta mukauttamisesta. Kyseessä on väreihin ja muotoihin perustuva nuotinkirjoitusjärjestelmä, jota hyödynnetään Suomessa ja kansainvälisesti useilla eri koulutustasoilla perusopetuksesta opettajankoulutuslaitoksiin (Kivijärvi, 2019).

Kuvio 1. Esimerkki kuvionuoteista: koskettimistossa ovat kuvionuottitarrat ja varsinainen nuotinnos on koskettimiston yläpuolella. Lähde: "Ob-La-Di-Ob-La-Da", J. Lennon ja P. McCartney (Kaikkonen & Uusitalo, 2014).

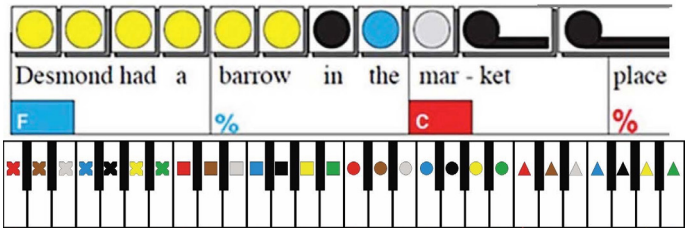

Opetuksen mukauttamiselle kuvionuotteja tai muita nuotinkirjoituksia käyttämällä ei ole lainsäädännöllisiä, opetussuunnitelmallisia[5] tai hallinnollisia esteitä. Kohtuullinen mukautus on toteutettava oppilaan tai opiskelijan kanssa neuvotellen ja käsitellen mukautukseen liittyvät hyödyt ja mahdolliset rajoitteet. Kuvionuottien kohdalla neuvottelu voi koskea esimerkiksi mahdollisia rajoitteita musiikkityyli- ja ohjelmistovalinnoissa tai oppimis- ja osaamistavoitteisiin liittyvää neuvottelua. Kohtuullinen mukauttaminen kuvionuotteja tai muita nuotinkirjoituksia käyttämällä ei aiheuta merkittäviä kustannuksia opetuksenjärjestäjälle tai mukautusta tarvitsevalle henkilölle. Kuvionuottikirjojen hankkiminen ja nuotintaminen tietokoneohjelman avulla vastaa kustannuksiltaan perinteiseen notaatioon perustuvien materiaalien hankintaa.

Esimerkki 2: Tablettitietokone soitinvalintana

Musiikkikasvatus suomalaisissa peruskouluissa, lukioissa ja taiteen perusopetuksessa[6] perustuu pitkälti perinteisten soitinten käyttöön, mutta joillekin henkilöille voi esimerkiksi lihassairauden tai liikuntavamman takia olla mahdotonta soittaa perinteistä instrumenttia. Tällaisessa tapauksessa kohtuullinen mukauttaminen voi kohdistua instrumenttivalintoihin: perinteisen soittimen tilalla henkilön soitin voi olla esimerkiksi tablettitietokone.

Opetussuunnitelmallisia rajoitteita instrumenttivalinnan kohtuulliselle mukauttamiselle ei ole. Neuvottelu kohtuullisesta mukautuksesta tablettitietokoneella voi kohdistua esimerkiksi oppimistavoitteisiin tai yhteissoittomahdollisuuksiin. Vastaava neuvottelu on tyypillistä myös perinteisten soitinten välillä. Taloudellisesta näkökulmasta tablettitietokoneet ovat kohtuuhintaisia verrattuna useisiin perinteisiin soittimiin. Opettajien täydennyskoulutus tablettitietokoneiden pedagogiseen käyttöön voi kuitenkin edellyttää lisäresursseja.

Esimerkki 3: Kohtuullinen mukauttaminen pyörätuolia käyttävälle oppilaalle

Kesällä 2017 mediassa[7] keskusteltiin tapauksesta, jossa yhden perheen molemmat kaksossisarukset olivat hakeneet ja päässeet perusopetuksen painotettuun musiikinopetukseen, niin kutsutulle musiikkiluokalle. Ensin Espoon kaupunki kuitenkin kieltäytyi järjestämästä tarvittavaa kuljetuspalvelua, eli tekemästä tarvittavia kohtuullisia mukautuksia pyörätuolia käyttävää sisarusta varten, jolloin hänen osallistumisensa opetukseen ei olisi ollut mahdollista. Myöhemmin kaupunki muutti kantaansa ja toteutti tarvittavat mukautukset.

Tässä tapauksessa kohtuullinen mukauttaminen koski fyysistä ympäristöä ja mahdollisti liikuntarajoitteisen oppilaan osallistumisen opetukseen. Muita esimerkkejä tällaisista kohtuullisista mukautuksista voivat olla kuljetuksen järjestäminen tai luiskien tai hissien asentaminen. Myös tässä tapauksessa kohtuulliset mukautukset on toteutettava dialogissa asianosaisen henkilön kanssa.

Vammaisella oppilaalla ja opettajalla on oikeus yhdenvertaisuuden toteutumista turvaaviin kohtuullisiin mukautuksiin

Jokaisella on yhdenvertainen oikeus opetukseen eikä ketään saa opetusta järjestettäessä syrjiä taustansa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa kuten vammaisuuden perusteella (laki taiteen perusopetuksesta 633/1998; perusopetuslaki 628/1998; lukiolaki 714/2018; yhdenvertaisuuslaki 1325/2014).

Musiikkikasvatuksessa kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan toimintatavan tai puitteiden muuttamista niin, että vammainen henkilö voi osallistua opetukseen tai toimia opettajana. Tilannesidonnaisen mukauttamisen tavoitteena on turvata vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien yhdenvertainen toteutuminen yhtäläisesti muun väestön kanssa.

Kohtuullisen mukauttamisen käsite on lähtöisin Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta, jota kutsutaan *YK:n vammaissopimukseksi*. Sopimus on yksi YK:n kuudestatoista ihmisoikeussopimuksesta[8]. Sopimukseen liittyneillä valtioilla, kuten Suomella, on velvollisuus toteuttaa tarvittavat lainsäädännölliset, hallinnolliset ja muut toimenpiteet kaikkien sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

YK:n vammaissopimus kieltää vammaisten henkilöiden syrjinnän kaikilla elämän osa-alueilla, kuten esimerkiksi koulutuksessa. Sopimuksen mukaan kohtuullisten mukautusten epääminen niitä tarvitsevalta vammaiselta on sopimuksen kieltämää syrjintää.

> Kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan yksilöllisiä muutoksia ja järjestelyjä, joiden avulla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus käyttää jokaiselle ihmiselle kuuluvia oikeuksia muiden ihmisten tavoin.

Kohtuullisten mukautusten käsitteen avulla vahvistetaan ajattelutapaa, jossa vammaisuuteen liittyvät rajoitteet ovat sosiaalinen ja yhteisöllinen ongelma eli siten myös yhteisöjen ratkaistavissa (Shakespeare, 2014). Vammaisuuden sosiaalinen malli korostaa vammaisten omaa toimijuutta ja itsemääräämisoikeutta. Kohtuullisen mukauttamisen käsitteen avulla ihmisoikeusvelvoitteet laajenevat koskemaan yhteiskunnan alueita ja palveluita, jotka on aiemmin koettu harkinnanvaraisiksi[9].

Suomessa *yhdenvertaisuuslailla* toimeenpannaan YK:n vammaissopimuksen kohtuullisia mukautuksia koskevat velvoitteet. Lain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Yhdenvertaisuuslaki kieltää henkilön asettamisen muita epäedullisempaan asemaan. Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi laissa tarkoitettua syrjintää on muun muassa kohtuullisten mukautusten epääminen.

Yhdenvertaisuuslain mukaan erityiskohtelu (kuten kohtuulliset mukautukset) eivät ole syrjintää, mikäli ne toteutetaan tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi tai syrjinnästä johtuvien haittojen eh-

4 Kuvionuotit on Kaarlo Uusitalon ja Markku Kaikkosen kehittämä ja erityisesti Musiikkikeskus Resonaarissa sovellettu nuotinkirjoitusjärjestelmä (ks. Kaikkonen & Uusitalo, 2005; 2014; www.resonaari.fi).

5 Esim. POPS 2014: "Opetuksen tavoitteena on auttaa oppilasta ymmärtämään musiikin merkintätapojen perusperiaatteita musisoinnin yhteydessä" (s. 142) ja TPOPS 2014 (laaja oppimäärä): Opetuksen tavoitteena on "ohjata oppilasta kehittämään musiikin luku- ja kirjoitustaitoaan" ja "lukemaan ja tulkitsemaan musiikin lajille ominaisia musiikin merkitsemistapoja" (s. 48). Lukion opetussuunnitelmassa nuotinkirjoitusta, musiikin merkintätapoja tai musiikin luku- ja kirjoitustaitoa ei mainita.

6 Esimerkiksi lihastauti SMA:ta sairastavat henkilöt ovat viime aikoina osoittaneet kiinnostusta musiikinopiskeluun ja -harrastamiseen. Bändiopetusta järjestävät esimerkiksi Resonaarin musiikkikoulu ja potilasyhdistykset (www.resonaari.fi, Uudenmaan lihastautiyhdistys, 2015).

7 Ks. Helsingin sanomat 16.8.2017 https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005327652.html

8 Sopimus astui kansainvälisesti voimaan vuonna 2008. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 2016.

9 Esimerkkinä vammaissopimuksen 19. artikla, jossa todetaan että vammaisella henkilöllä on yhdenvertaisesti muiden kanssa oikeus valita asuinpaikkansa sekä se kenen kanssa asuu.

käisemiseksi tai poistamiseksi (ks. Jansen ym. 2017). Yhdenvertaisuutta edistävästä erityiskohtelusta säädetään yhdenvertaisuuslain kahdessa pykälässä: positiivisesta erityiskohtelusta yleisesti säätävässä 9 §:ssä ja vammaisten henkilöiden oikeudesta kohtuullisiin mukautuksiin säätävässä 15 §:ssä. Näiden keskeinen oikeudellinen ero on siinä, että vaikka kenelläkään ei ole oikeudellista velvollisuutta ryhtyä positiiviseen erityiskohteluun, jokaisella on velvollisuus toteuttaa kohtuullisia mukautuksia. Kysymys ei ole yksinomaan oppilaiden oikeudesta. Opetuksen järjestäjän on esteettömyysratkaisuin ja kohtuullisin mukautuksin varmistettava myös vammaisen henkilön yhdenvertainen mahdollisuus toimia työntekijänä, esimerkiksi opettajana.

Yhdenvertaisuus on perus- ja ihmisoikeus. Suomen lainsäädäntö edellyttää, että ihmisillä on oltava taustastaan ja yksilöllisistä ominaisuuksistaan riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet opiskeluun ja työntekoon. Tätä oikeutta turvataan kieltämällä syrjintä, mahdollistamalla tosiasiallista yhdenvertaisuutta edistävä positiivinen erityiskohtelu ja velvoittamalla kohtuullisten mukautusten tarjoamiseen vammaisille henkilöille.

Kohtuullisten mukautusten epääminen niitä tarvitsevalta vammaiselta henkilöltä on YK:n vammaissopimuksen ja yhdenvertaisuuslain kieltämää syrjintää.

Kirjoittajat

Sanna Kivijärvi on väitöskirjatutkija ja opettaja Taideyliopiston Sibelius-Akatemiassa. Hän on julkaissut useita vertaisarvioituja artikkeleja ja kirjanlukuja koskien esteettömyyttä ja saavutettavuutta musiikkikasvatuksessa.

Pauli Rautiainen on perus- ja ihmisoikeustutkija, joka työskentelee julkisoikeuden apulaisprofessorina Tampereen yliopistossa. Hän on yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan varajäsen ja julkaissut muun muassa vammaisten oikeudellisesta asemasta.

Lähteet

Arnardóttir, O. (2011). The right to inclusive education for children with disabilities: Innovations in theCRPD. Teoksessa A. Eide, J. Möller & I. Ziemele (Toim.), Making peoples heard: Essays on human rights in honour of Gudmundur Alfredsson (ss. 197–227). Leiden-Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

De Beco, G. (2019). Comprehensive legal analysis of Article 24 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Teoksessa G. De Beco, S. Quinlivan, & J. Lord (Toim.), The Right to Inclusive Education in International Human Rights Law (ss. 58–92). Cambridge: Cambridge University Press.

Jansen, D., Petry, K., Ceulemans, E., van der Oord, S., Noens, I. & Baeyens, D. (2017). Functioning and participation problems of students with ADHD in higher education: which reasonable accommodations are effective? European Journal of Special Needs Education, 32(1), 35–53.

Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. (2005). Soita mitä näet – kuvionuotit opetuksessa ja terapiassa. Helsinki: Opike.

Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. (2014). Kuvionuotit 4. Helsinki: Opike.

Kivijärvi, S. (2019). Applicability of an applied music notation system: A case study of Figurenotes. International Journal of Music Education 37(4), 654–666. https://doi.org/10.1177/0255761419845475

Kivijärvi, S. & Rautiainen, P. (2020). Contesting music education policies through the concept of reasonable accommodation: Teacher autonomy and equity enactment in Finnish music education. Research Studies in Music Education. https://doi.org/10.1177/1321103X20924142

Kivijärvi, S. & Väkevä, L. (2020). Considering equity in applying Western standard music notation from a social justice standpoint: Against the notation argument. Action, Criticism, and Theory for Music Education 19(1), 153–173. https://doi.org/10.22176/act19.1.153

Konttinen, J-P. (2017). YK:n vammaissopimus ja Suomi – kohtuulliset mukautukset vammaisten henkilöiden oikeuksien toteuttajana. Teoksessa E. Nykänen, L. Kalliomaa-Puha, & Y. Mattila (Toim.), Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen (ss. 203–238). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. E-kirja.

Laki taiteen perusopetuksesta https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980633

LPOPS 2019. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf

Lukiolaki https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180714

Musiikkikeskus Resonaari www.resonaari.fi

Perusopetuslaki https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628

POPS 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Shakespeare, T. (2014). The social model of disability. Teoksessa J. D. Lennard (Toim.), The Disability Studies Reader, 4th ed. (ss. 266–273). New York: Routledge.

Suomen perustuslaki http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731

TPOPS 2017. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet: yleinen ja laaja oppimäärä. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/ taiteen_perusopetus

Uudenmaan lihastautiyhdistys (2015). Loppuraportti: iBändi – Nuorten vaikeavammaisten iPad-avusteisen bändisoittamisen pilottihanke 2013-2014. https://docplayer.fi/4645181-Loppuraportti-ibandi-nuorten-vaikeavammaisten-ipad-avusteisen-bandisoittamisen-pilottihanke-2013-2014-ray.html

Yhdenvertaisuuslaki http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325

Yhdistyneet kansakunnat/YK. (2006). Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus.

ArtsEqual policy briefit esittelevät päättäjille viimeisintä tutkimusta ja tutkimusperustaista keskustelua ArtsEqual-hankkeesta. Taideyliopiston koordinoima ArtsEqual-hanke tutkii yhteistyössä yli 50 vuorovaikutuskumppanin kanssa, kuinka taide julkisena palveluna voisi lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja hyvinvointia 2020-luvun Suomessa.

Taide julkisena palveluna: strategisesti kohti tasa-arvoa
Arts as Public Service: Strategic Steps towards Equality
Taideyliopiston koordinoima, monitieteinen tutkimushanke (2015–2021)
Hankkeen johtaja: professori Heidi Westerlund,
Taideyliopiston Sibelius-Akatemia.
artsequal.fi

Rahoittaja

SUOMEN AKATEMIA

strateginen TUTKIMUS

Konsortiopartnerit

TAIDEYLIOPISTO

cupore

LUT Lappeenranta University of Technology

Turun yliopisto University of Turku

Työterveyslaitos